

Tervek Kárpátalja turizmusának fejlesztésére 1939-ből**

Rezümé. Kárpátalja 1939 és 1944 közötti történelmével foglalkozó szakmunkák legtöbb esetben a nemzetközi politikai tényezőket és a vidék államjogi helyzetét tárgyalják. Kevesebb az információ a vidék gazdasági és társadalomtörténetével kapcsolatban. Jelen tanulmányban három, a Magyar Nemzeti Levéltárban fellelhető dokumentumot közlünk. A források közreadásával az volt a célunk, hogy segítsük Kárpátalja gazdasági helyzetének és kilátásainak a megismerését a nevezett időszakban.

Резюме. В історичній літературі питання економічного становища на Закарпатті у 1939-1944 роках ще детально не вивчене. У статті представлено три архівні документи, які зберігаються в Національному архіві Угорщини. У документах можна знайти корисну інформацію про ситуацію в туристичній галузі та про плани і програми її розвитку на території тогочасного Закарпаття.

Abstract. In the historical literature there is no detailed information about the economic situation of Transcarpathia between 1939 and 1944. In our paper we would like to present three documents from the documentary holdings of the Hungarian National Archive. In the documents we could find useful information about the situation of tourism in the contemporary territory of Transcarpathia, plans and programs for its development.

Az 1938 őszen, majd 1939 tavaszán a Magyar Szent Koronához visszatért Kárpátalja visszaillesztése a magyar országtestbe nem kis feladatot ruházott az állam akkori irányítóira. Rendkívül feszült nemzetközi környezetben kellett megbirkózniuk a helyi nemzetiségi, társadalmi, politikai és gazdasági problémákkal. A magyar politikum számára a kezdetektől fogva nyilvánvaló volt, hogy a kárpátaljai társadalmi ellentétek mérséklése, a térség konszolidálása egyrészt a helyi magyar és ruszin igények teljesítése közötti megfelelő egyensúly megteremtésével, másrészt a régió gazdasági helyzetének javításával, a lakosság munkalehetőséggel való ellátásával valósítható meg.

A helyi lakosság pedig az életszínvonal emelkedését, a gazdaság élénkülését várta az újabb államfordulattól. A magyar kormányzat három fejlesztési irányban rendelkezett elképzelésekkel a visszacsatolt Kárpátalja gazdaságára vonatkozólag. A vízerőművek építése, a faipar fejlesztése mellett a turizmus fejlesztése volt a harmadik fő irányvonal.¹

Kárpátalja turisztikai lehetőségeinek felmérésével, a fejlesztési stratégia kidolgozásával és végrehajtásával az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal

* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi Tanszék, tanársegéd. * Асистент Кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракочі II. * Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, teacher of Department of History,

** A közlemény megszületését segítő kutatást az MTA Domus magyarországi junior ösztöndíja támogatta.

¹ BRENOVICZ LÁSZLÓ: Nemzetiségpolitika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2010. 112. o.

bízta meg a kormányzat.² Jelen közlemény célja, hogy az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal (továbbiakban OMIH) Kárpátalja turisztikai fejlesztéseivel kapcsolatos elképzeléseit, terveit, illetve intézkedéseit bemutató válogatott forrásokat adjon közre. A források a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában fellelhetőek, a Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi Osztályának (K 28) iratgyűjteményében. Három dokumentum közlésére vállalkoztunk, melyek egy nagyobb ügyirat részét képezik. Az ügyiratot a Miniszterelnökség, illetve Teleki Pál miniszterelnök tájékoztatására készítették az OMIH szakemberei. A források közlése során törekedtünk a szavak korabeli, az eredeti dokumentumban olvasható írásmódjának megőrzésére. A forrásokban fellelhető, nem egyértelmű rövidítéseket lábjegyzetben magyaráztuk. Az első dokumentum egy emlékirat, melyet Perényi Zsigmond kormányzói biztos számára készítettek a kárpátaljai idegenforgalom legjelentősebb kérdéseiről. A második egy Teleki Pál miniszterelnök számára készített jelentés, melyben az OMIH által tervezett kárpátaljai idegenforgalmi fejlesztésekről olvashatunk. A harmadik forrás pedig egy nagyobb terjedelmű tanulmány, mely részletezi az 1939 őszi Kárpátalján végrehajtott turisztikai fejlesztéseket, illetve azokat az intézkedéseket, amelyek végrehajtását tervezte, valamint javasolta a hivatal.

Az OMIH a rá bízott feladatok végrehajtását már 1938 decemberében megkezdte, amikor is az OMIH vezetője, Hallósy István dr. Rohringer Endre miniszteri fogalmazó kíséretében beutazta az első bécsi döntés értelmében visszacsatolt területeket.³ Az összegyűjtött információkból már 1939 februárjára elkészült az első javaslat a visszacsatolt Felvidék idegenforgalmi fejlesztéseinek lehetőségeiről. Ebben az előterjesztésben az OMIH vezetője két fontos elvre hívta fel a figyelmet, amit véleménye szerint a turizmus fejlesztése során figyelembe kellett venni. Egyrészt „...*az idegenforgalom fokozása a Felvidéken egyrészt anyagi és megélhetési kérdés...*”, másrészt „...*Fontos az, hogy a trianoni magyarság minél nagyobb tömegekben felkeresse és megismerje a Felvidéket, de fontos az is, hogy a felvidéki magyarság is megismerje és egybeforrjon a trianoni Magyarország különböző vidékeinek lakosságával.*”⁴ Hallósy egyfajta cselekvési tervként megnevezte, hogy fontos a helyi önkormányzati szervekkel való kapcsolat kiépítése, az OMIH helyi szerveinek felállítása a gyors intézkedések végrehajtásának érdekében. Ezt a gyors cselekvési tervet kívánták az 1939 tavaszán visszacsatolt, turisztikailag igen jelentős kárpátaljai területekre is kiterjeszteni. A forrásokból kiderült, a gyakorlatban a gyors cselekvést sokkal több tényező akadályozta, mint segítette. Az OMIH a Felvidéki Ügyek Minisztériumának bizonyos különállását, az együttműködés nehézségét nevezte meg ilyen akadályozó tényezőként. Ezen túl úgy vélték, hogy egyes kárpátaljai ruszin szervezetek megkérdőjelezzik

² MNL K28 Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 104. tétel, 61. csomó. alapszám: M.E. 1939.20123

³ Uo.

⁴ Uo.

az OMIH hatáskörét a kárpátaljai turisztikai fejlesztések ügyében. A hivatal által készített dokumentumokból az is kiderül, hogy több fejlesztésre, melyeket tervbe vettek, a pénzhiány következtében nem kerülhetett sor.⁵

A dokumentumokban leírt tervek nagy része több okból sem valósulhatott meg. Egyrészt a fentebb vázolt akadályok, részben a pénzhiány, részben a helyi lakosság idegenforgalom iránti érdektelensége nehezítette a végrehajtást. A legjelentősebb problémaként mégis azt kell megneveznünk, hogy a magyar kormányzat 1939–1944 közötti Kárpátalja-politikájának a történelem nem adott elegendő kifutási időt, a háború minden kísérletezést, és további tervezést megakadályozott. Az alább közölt források azonban áttekinthető információt nyújtanak Kárpátalja idegenforgalmának korabeli állapotairól, azok fejlesztési lehetőségeiről, a magyar vezetés, és az idegenforgalmi szakma ez irányú terveiről. Ezek az információk érdeklődésre tarthatnak számot akár a kutató történészek, akár Kárpátalja turizmusa iránt érdeklődő olvasók körében.

Aide memoire⁶

A Kárpátalja legfontosabb idegenforgalmi kérdéseiről. Átnyújtotta Perényi Zsigmond báró Őnagyméltóságának f.évi július hó 22-én Ungváron Hallóssy István m.kir. kormányfőtanácsos az OMIH vezetője.

I/ A Kárpátalja idegenforgalmi szempontból különálló terület kíván-e lenni, vagy pedig a többi országrészekhez hasonlóan kezelendők, csupán azzal a különbséggel, hogy az ungvári kormánybiztosság is értesítést kap a vonatkozó intézkedésekről?

II/ Ha a Kárpátalja az idegenforgalom szempontjából autonómiára tart igényt, akkor milyen viszony fog fennállani a Kárpátalja és az OMIH között?

III/ Minthogy a Kárpátalján az idegenforgalomban és társasutazásban rejülő alkalmi kereseti lehetőség rendkívül csáberővel bír és ennél fogva az idegenforgalomban sem jártassággal, sem ipari jogosítvánnyal nem bíró kontárok igen nagy számban kívánnak az ilyen és hasonló üzletekbe bekapcsolódni, ami nemcsak sérti azoknak jogát, akiknek erre iparjoguk van, vagy engedélyük, hanem a szakszerűtlen vezetése és az alkalmi konjunktúra visszaélészerű kihasználásával veszélyezteti a Kárpátalja idegenforgalmi érdekeit is: feltétlenül szükség van arra, hogy rendelet bocsáttassék ki arról, mely szerint az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal, illetőleg a Kárpátalja kormányzói biztosság engedélye nélkül semmiféle idegenforgalmi szervezkedések, semmilyen vonatkozásban sem történhetnek /: pl. üdülő helyek alapítása, hotelek alapítása, alkalmi kiránduló üzletek rendezése, idegenek vezetése stb.stb.:/

⁵ MNL K28 Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 104. tétel, 61. csomó. alapszám: M.E. 1939.20123.

⁶ Uo.

IV/ Tisztázandó az u.n. idegenforgalmi közigazgatás kérdése, amely magában foglalja:

- a/ a vendéglátóipari árak ellenőrzését,
- b/ a közegészségügyi berendezések ellenőrzését,
- c/ a szállodák és éttermek ellenőrzését,
- d/ az utazási irodák működésének ellenőrzését,
- e/ a helyi fuvarozók engedélyeinek ellenőrzését és árszabályainak megállapítását,
- f/ az idegenvezetők kiképzésének és vizsgáztatásának ellenőrzését és árszabályzatát,
- g/ a tájrendészeti és tájszépségvédelmi kérdéseket, amelyek a Kárpátalja még be nem épített szűzi területén különösen nagy jelentőséggel bírnak.

V/ Tisztázandó, hogy a m.kir. Árelenőrző Kormánybiztos hatásköre kiterjed-e a Kárpátaljára is, amely esetben a nyaraló közönség védelmében megkezdhetné az idegenforgalmi iparok árainak ellenőrzését, mert azokkal kapcsolatban több panasz van.

VI/ Tisztázandó a vadászati és halászati, valamint a lődíjak ügyei, amelyek jelentős bevételi forrást is jelentenek és idegenforgalmi szempontból rendkívül vonzóerővel bírnak./; M. kir Földművelésügyi Minisztérium alá tartozik, ./

VII/ Tisztázandó a felvidéki 20 darab menedékház:

- a/ tulajdonjogának végleges rendezése,
- b/ a tatarozáshoz szükséges összegek előteremtésének kérdése /még 60.000,-pengő ./
- c/ a menedékházak használati díjának árszabása,
- d/ karbantartása és ellenőrzése és e célból esetleg különböző turista egyesületeknek gondozásába való adása.

VIII/ Tisztázandó, hogy melyek azok a fürdőhelyek Csonka-Magyarországon, érvényben levő fürdőtörvények szerint, amelyek alkalmasak lennének arra, hogy gyógy-illetve üdülőhellyé minősíttessenek és megállapítandó, hogy milyen módon és mikor fog ez megtörténni?

IX/ Az OMIH a Kárpátalja idegenforgalmának elősegítése céljából kifejezetten a kárpátaljai idegenforgalomba, való közérdekű szolgálat ellátására delegálta: vitéz Stadler Istvánt, az OMIH tisztviselőjét Munkácsra, aki a kormányzói biztosságnak minden vonatkozásban készséggel áll rendelkezésére.

X/ Foglalkozni kell a Kárpátalján levő elszállásolási lehetőségek kérdésével, valamint az összes létező férőhelyek összeírásával. Gondolni kell:

- 1/ a szálloda renoválási kérdésre ./: tatarozás ./
- 2/ új szállodák építésére ./:tőke kérdés:./
- 3/ magánházakban levő elszállásolási lehetőségek összeírására ./: közigazgatási kérdés:./

- 4/ közületek, közintézmények, minisztériumok, városok által építendő üdülőtelepek kérdése. Tervszerű politikával irányítandó, hogy hova, milyen férőképeségű fogyasztói telepek létesíttessenek.
 - 5/ A Kárpátalja különleges elszállásolási lehetőségei a vadászházak, amelyek a múltban is idegenforgalmi felszereléssel bírtak és a vadászházakban levő állami személyzet jogosult volt kiszolgálni a turistákat és őket élelmiszerral is ellátni. Kívánatos volna ennek a helyzetnek változatlan fenntartása, az ilyen vadászházaknak nagyobb számban való felépítése és ezekről külön nyomtatványok kiadása, illetve ezek létezésének a köztudatba minden módon való bevitele.
 - 6/ Idegenforgalmi szempontból rendkívül káros lenne, ha a Kárpátalján levő állani erdőekben u.n. „tilos területek” létesülnének, amelyek a múltban nem voltak és amelyeknek bevezetése rendkívüli mértékben megnehezítené a turizmust.
 - 7/ Messzemenő gondossággal készítendő elő egy kárpátaljai szállodai - építési törvény, amely különleges jogokat biztosít a Kárpátalján építkezni kívánó magántőkének adózási és egyéb szempontból is.
 - 8./ A Kárpátalja számára külön tarifapolitikát kellene megállapítani:
 - a/ a MÁV-nak,
 - b/ a repülővállalatoknak.
 - 9/ A Kárpátalja idegenforgalmi kérdései megfelelően csak akkor oldhatók meg, ha az ottani orthodox zsidóság nyaralási és idegenforgalmi, valamint fürdőzési kérdései elkülönítve intéztetnek a többi közönstől. E tekintetben az idén máris számos panasz érkezett a Hivatalhoz és ezért kívánatos volna egyes helyeken megfelelő kizárólagos orthodox zsidó-zónákat létesíteni, amelyeket kizárólag az ottani zsidóság számára tartanak fent.
- XI./ Idegenforgalmi hivatalok felállítása tekintetében tisztázandók:
- a/ hogy hol vannak már idegenforgalmi hivatalok és azoknak működése megfelelő-e?
 - b/ Hol nincsenek idegenforgalmi hivatalok, holott kellene, hogy legyenek? Miért nincsenek? Ha költség hiány az oka, az miképp fedezhető?
 - c/ Budapesten és mely nagyobb vidéki városokban /: pld. Sopron, Pécs, Szeged, Miskolc, Debrecen, nyáron Siófok:/ volna felvilágosító szolgálat berendezendő a Kárpátaljáról? ki fizeti ennek a költségeit?
- XII/ A kárpátaljai egyes helyeknek melyek a testvérvárosai és ezek a testvérvárosok miképp volnának bekapcsolhatók a felsorolt idegenforgalmi problémák megoldására?
- XIII/ Autós sportkörök figyelme felhívandó a hoverláti szerpentin utra, amelyen 40 km-es uton 134 szerpentin van. Kívánatos volna ennek az utnak járhatóbb-

bá-tétele, kiszélesítése, korlátokkal való felszerelése, kitérők építése, valamint az ut használatával kapcsolatos díjak rendezése.

XIV/ A Kárpátaljáról eddig megjelent különböző propaganda prospektus és térképkiadványok ellenőrizendők, hogy azokban van-e hiba és melyek azok. Az OMIH és a kiadványok többi kiadói gondolni fognak arra, hogy a következő kiadásokban ezek a hibák kijavíttassanak.

XV/ Az idegenforgalmi propagandának rendkívül fontos kiegészítője, a Kárpátaljai népművészetek tárgyainak árusítása. Fontos lenne ellenőrizni a népművészeti cikkek valóságát, minőségét és azoknak árait is, amelyekkel kapcsolatban igen sok visszaélésről történt említés.

XVI/ Rendkívül fontos, hogy kárpátaljai idegeniratok mielőbb idegenforgalmi repülő-bizottságok útján ellenőriztessenek, valamint, hogy a Magyar Királyi Árkormánybizottság felhívassék arra, hogy működését a Kárpátalján is kezdje meg az idegenforgalmi iparok árainak szempontjából.

XVII/ Fontos közlekedési kérdések:

- a/ megfelelő csatlakozások vasúton,
- b/ olcsóbb tarifa
- c/ utak jelzésénél mindenütt magyar feliratok,
- d/ autótúrák rendezéséhez Kárpátalján autó-carok vagy autóbussz-központ létesítése.
- e/ repülőterek rendezése.

XVIII/ Kárpátaljai postabélyeg-sorozat kiadása, amely idegenforgalmi szempontból is jelentőséggel bír.

XIX/ A Kárpátalja fontosabb helyein különleges postabélyegzés bevezetése.

XX/ Kárpátaljai honvédsírok látogatása.

Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal
Tárgy: A Kárpátalján idegenforgalmi cézzattal tervezett
különbözző alapítások⁷

Nagyméltóságú gróf Teleki Pál urnak, m.kir. titkos tanácsos, m.kir. miniszterelnök, egyetemi ny.r. tanár, stb., stb.

Budapest

Hivatkozással ma reggel dr. Incze Péter miniszteri osztálytanácsos úr útján kapott fenti tárgyú megbízásra, van szerencsénk Nagyméltóságodnak tisztelettel a következőket jelenteni:

I./

Általában a Kárpátalja idegenforgalmi jelentőségű, alapításai iránt közvetlenül Kárpátalja visszacsatolása után nagyobb volt az érdeklődés, mint ezidőszertint,

⁷ MNL K28 Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 104. tétel, 61. csomó. alapszám: M.E. 1939.20123

amelynek oka nemcsak az u.n. szalmalánglelkedésben keresendő, hanem abban is, hogy azóta a köztudatba valahogy bevette magát, miszerint esetleg a M. Tátra visszatéréseivel is számolni lehet. Idegenforgalmi természetű új alapítások szempontjából Kárpátalját illetőleg ez a körülmény kedvezőtlen lenne azért, mert a Tátrának Budapesthez való közelsége, a magyar köztudatba beidegződött szépsége és gyógyhatása, valamint az ott már létező idegenforgalmi iparok nivója, mind olyan tények, amelyek a Kárpátaljával szemben előnyt biztosíthatnának. -

II./

A Kárpátalján – tudomásunk szerint – az eddig tervezett idegenforgalmi jelentőségű alapítási szándékok a következők:

1/ Volóc mellett a m.kir. Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium szociális intézménye tervez turista falut üdülőházzal, teleppel építeni. 280.000. - pengő rendelkezésre áll. A hely már kijelöltetett. Az építkezés a legsürgősebben megindulhatna.

2/ Balzatulon Báthory Hüttner János és Mecser Jenő mint magánemberek terveznek Höpfrer Guidó tervei szerint 150 ágyas igen nivós szállodat együtt építeni. Szándékuk komoly, de egyelőre a terveknél tartanak.

3/ Kárpátalja még meg nem határozott részén az Angol Magyar Bank, illetőleg a Kereskedelmi Bank köréhez tartozó tőkével gróf Pongrácz Vilmos, a Magyar Egyiptomi Kereskedelmi r.t. elnöke tervez idegenforgalmi jelentőségű alapítást.

4/ Kőrösmezőn Budapest Székesfőváros 100 szobás tisztviselői üdülőt tervez.

5/ Rahón Budapest székesfőváros balatonkenesi üdülőtelepe vette át a turista szálló bérletét. A hotelt átalakította és a napokban nyitotta meg Rahón, különben Szeged városa is tervezi egy üdülő építését.

6/ Antalóc - Horlyó körzetben Nyíregyháza városi tisztviselői terveznek üdülőt építeni.

7/ Ökörmező és Szinevér körletben Debrecen város tervezi üdülő építését.

8/ Tiszabogdányban a félig kész állapotban levő Secsik-féle szállót a Délmagyarország Közművelődési Egyesület kívánja átvenni.

9/ A Kárpátalján megfelelő helyen a Baross Szövetség is kíván tagjai részére üdülőt létesíteni vagy egy már meglevő üzemet átvenni és azt kifejleszteni.

10/ Szolyva és Munkács között a Hangya tervez tisztviselői számára 50-100 szobás üdülő szálló építését teleppel.

11/ Szobránc fürdőt a MABI⁸-nak megvételre ajánlották. Megvétele helyett esetleg annak kibérléséről lesz szó. Magyar Karlsbaddá kívánják kifejleszteni és bőrbajosok gyógyhelyévé tenni.

12/ Ökörmezőn a MABI tárgyalást folytat a félig kész állapotban lévő 45 ágyas megvételével kapcsolatban, amely 800 méter magasságban fekszik. Egyelőre az előzetes szemlénél tart mindkét ügy.

⁸ Magánalkalmazottak Biztosító Intézete

III./

Az alábbiakban vagyunk bátrak összefoglalni azokat a terveket, amelyek még különböző előfeltételekhez vannak kötve, vagy sajnos időközben el is lettek ejtve.

1/ Ungváron a m.kir. Államvasutak árвахáz építését tervezték, amely tervet azonban időközben elejtették.

2/ Ökörmezőn, Técsőn, Huszton, Poroskón, Perecsénben, Nagybereznán, Aknaszlatinán és még néhány helyen a Hangya hajlandó lesz 8-10 szobás turista-szállót építeni vendéglővel, amelyet saját maga kezelne. A szervezés munkácsi központjából folyamatban van. A tervezett 60 fiókból 45 megnyílt, 15 szervezés alatt áll. A szóban forgó turistaszállók és vendéglők a Hangya fiókkal lennének összefüggésbe hozva.

3/ A m.kir. Posta szociális intézményei szívesen alapítottak volna a Kárpát-alján tisztviselői üdülőt, azonban 300.000 pengőn alul megfelelő alapítást nem tudnának létrehozni, ezért lemondtak arról.

4/ Az OTI⁹ addig nem foglalkozik a Kárpátalján semminemű üdülő létesítésével, amíg a Kárpátalja nem tartozik közigazgatási hatáskörébe. Ez csak a jövő évben fog megtörténni.

5/ A Gyáriparosok Országos Szövetségéhez tartozó gyárak eddig azért nem foglalkoztak a Kárpátalján létesítendő munkás és tisztviselő üdülők alapításával, mert a vasúti költségeket és a távolságot igen nagyra tartották. Újabban a 75 %-os munkás kedvezmények életbelépte szintén fel fogják vetni a gondolatot a Kárpátalja-i munkásüdülők létesítése tekintetében.

6/ A Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete igen üdvösnek tartja azt a gondolatot, a Kárpátalján üdülők, nyaralók vagy gyermeknyaralók létesíttessenek és ezzel a gondolattal a legközelebb végrehajtó bizottsági ülésen foglalkozni is fognak.

7/ A diákszervezetek is foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy tagjaik számára nyaralás céljából faházakat építsenek a Kárpátalján. Ezekhez az építkezésekhez azonban az állami erdőigazgatóságok részéről olcsóbb fára lett volna szükségük, valamint arra, hogy a házak körzetében tilos területek ne legyenek.

8/ Felvetették azt a gondolatot, hogy a Kárpátalján az ottani építkezésekben elhelyezkedni kívánó tőkék számára kivételes kedvezések biztosíttassanak. Ez esetben remélhető volna nagyobb összegű magántőke megmozdulása.

9/ A kárpátaljai községeket, illetve körzeteket a különböző magyar városok testvérközségekké fogadták. E városok telve vannak jószándékkal, de anyagi eszközökkel nem rendelkeznek. Hír szerint új költségvetésükbe fognak megfelelő összegeket beállítani ebből a célból. A testvérkörzetekben idegenforgalmi jelentőségű alapításokat is terveznek.

10/ Az OTBA¹⁰ szintén foglalkozott a gondolattal, hogy a Kárpátalján egy nagyobb szállodát épít. Minthogy azonban egy legújabb minisztertanácsi határo-

⁹ Országos Társadalombiztosító Intézet

¹⁰ Országos Tisztviselői Betegpótlási Alap

zat szerint bevételeit tartalékolnia kell, ezért 3 évig nem építközhet és így eredeti tervét el kellett ejtenie.

IV./

Külön kell tisztelettel jelentenünk, hogy a Kárpátalján található kb. 20 menedékház használhatóvá-tételére összesen mintegy 86.000.- pengőre lenne szükség. Ebből az összegből az O.T.T. eddig 24.000.- pengőt szerzett meg a Magyar Turista Szövetségnek, amely e menedékházak tulajdonosa. E menedékházak karbahozatalától függ nagyrészt a kárpátaljai téli sísaison sikere.

V./

Végezetül tisztelettel jelentjük, hogy egyéb magántőkékkel kapcsolatos alapításokról is jelentek meg hírek a szaklapokban és napisajtóban, az ezzel kapcsolatos tervek azonban az idegenforgalmi szakemberek részéről megerősítve nem lettek.

Egyidejűleg fogadja Nagyméltóságod megkülönböztetett tiszteletünk és legőszintébb nagyrabecsülésünk kifejezését.

Budapest, 1939. július 26.

Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal nevében:
Hallósy István s.k.
m.kir. főtanácsos

Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal akciói Kárpátalja nyári és téli idegenforgalmának fejlesztése és biztosítása érdekében¹¹

Nyolc hónapja tért vissza a Kárpátalja. Kárpátaljának az Anyaországba való bekapcsolása nemcsak újabb nyersanyag-források visszatérését jelenti, hanem azt is, hogy a hegyvidékben szűkölködő Csonka-ország visszakapta a Kárpátok bérceinek egy részét és azzal együtt hegyilevegőt, sportlehetőségeket, üdülési és gyógyulási alkalmakat a Csonka-ország lakossága számára.

Idegenforgalmilag Kárpátalja bekapcsolása különleges intézkedéseket követel meg. Sajnos az intézkedések zöme egyidejűleg anyagi áldozatokat és tőkebefektetéseket is igényelne, amelyek a jelenlegi kivételes külpolitikai és gazdasági viszonyok mellett nem minden nehézség nélkül valósíthatók meg.

Ezért a Kárpátaljával kapcsolatos idegenforgalmi teendők olyként csoportosítandók, hogy egymástól különválasztandók azok a tennivalók, amelyek már minimális költséggel is megvalósíthatók azoktól, amelyek már jelentősebb anyagi áldozatokat igényelnek és teljesen külön sorolandók fel azok a teendők, amelyek hosszúlejratú befektetéseket igényelnek.

A jelen előadmány első fejezetében számolunk be azokról az intézkedésekről, amelyeket a Kárpátalja idegenforgalmának fejlesztése céljából, de jelentősebb

¹¹ MNL K28 Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 104. tétel, 61. csomó. alapszám: M.E. 1939.20123

anyagi eszközök hiányában az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a nyári évad minél nagyobb forgalma érdekében megtett.

Az előadmány második részében pedig azokról a tennivalókról számolunk be, amelyeket a Kárpátalja téli évadjának biztosítása érdekében lenne szükség sürgősen megvalósítani. Ezek az intézkedések azonban, már jelentősebb anyagi áldozat nélkül nem valósíthatók meg. 250 000 – 500 000 pengő az az összeg, amellyel a téli évad érdekében a Kárpátalján érezhetően komoly akciót lehetne megindítani. Az előadmány erre vonatkozólag részletes javaslatokat tartalmaz.

Külön tanulmány a Kárpátalja idegenforgalmi hosszúlejáratú tőke befektetésének a kérdése. Erről Hivatalunk külön tanulmányt dolgoz ki.

Budapest, 1939. október havában.

Mit tett eddig az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a Kárpátalja idegenforgalmáért?

Erre a kérdésre vonatkozó válaszunkat az alábbi pontokban van szerencsénk ismertetni:

1/ A Felvidék és Kárpátalja nem egyidőben tért vissza Magyarországhoz, hanem a bécsi döntéssel kapcsolatban a Felvidék, - beleértve Ungvár, Munkács és Beregszász városokat, 1938. november 10-vel került magyar impérium alá. A tulajdonképpeni Kárpátalja azonban csak a német csapatoknak Prágába való bevonulása után tért vissza az Anyaországhoz, amely dátumszerűleg 1939. március közepén be is fejeződött.

Tisztelettel jelentjük, hogy az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal vezetője dr. Rohringer Endre miniszteri fogalmazó kíséretében még 1938. december havában útra kelt és beutazta az egész Felvidéket, beleértve Rozsnyó, Kassa, Munkács és Ungvár városokat is és helyszíni szemle alapján gyűjtötte össze mindazokat a sürgős idegenforgalmi tennivalókat, amelyek a felvidéki idegenforgalom érdekeivel voltak kapcsolatosak. Ez az első tanulmányút még a katonai közigazgatás idejére esett és részben talán túl korán is történt, mert a felvidéki városok egyrészt még teljesen tájékozatlanok voltak a Csonkaország közigazgatási gépezetéről, másrészt pedig idegenforgalmi szempontból nem látták még tisztán azokat az előnyöket, amelyeket az Anyaországhoz való visszatérésük számukra jelent.

Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal vezetője már 1939. február 23-án a tárcanélküli felvidéki minisztériumban tartott idegenforgalmi tanácskozáson részletes programot terjesztett elő a Felvidék és az eddig visszatért kárpátaljai városok idegenforgalmának fejlesztése ügyében, amely munkatervet azután, az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a visszatért összes magyar törvényhatóságok és megyei városok vezetői nemkülönben az illetékes idegenforgalmi szervezeteknek első szervezési vezérfonálképen megküldötte, amelyet – mint hivatalunk ezt megállapította – az összes érdekelt szívesen fogadtak és azt a helyi idegenforgalom szervezése során fel is használták.

Ezt az előadmányunkat a jelen sorokhoz csatoltan mellékeljük. Tisztelettel megjegyezzük, hogy a felvidéki ügyeknek részben a felvidéki minisztérium útján való bizonyos különállása igen nagy mértékben nehezítette meg hivatalunknak atekintetben való munkáját, mindannak ellenére, hogy Jaross Andor miniszter úr Önegyméltósága hivatalunk vezetőjének kérésére a tárcanélküli minisztérium és hivatalunk között, mint idegenforgalmi összekötőt, Bárczy Oszkár miniszteri előadó urat delegálta,

2/ A március derekán visszatért Kárpátalja még katonai közigazgatás alatt állott, amikor hivatalunk vezetője a visszatért teljes területet több napon keresztül beutazta, egyrészt azért, hogy az idegenforgalmi szempontból szükséges első feltáró munkát elvégezze a helyszínen, másrészt pedig azért, hogy a Kárpátalja idegenforgalmának az Anyaországgal való kapcsolata szempontjából fennálló nehézségek /hitelek és menedékházak tulajdonjoga, közlekedési kérdések, stb./ megszüntetésére, vagy legalább is átmeneti áthidalására javaslatokat dolgozzunk ki.

A Felvidékkel való idegenforgalmi tárgyalások tekintetében rendkívül megnehezítette hivatalunk munkáját az a körülmény, hogy a kárpátaljai autonómia kérdése hosszú ideig megoldatlanul élt a köztudatban és így hivatalunknak e területekkel kapcsolatos hatásköre az egyes ruszin szervezetek részéről kérdésessé tétetett, minthogy a szervezetek, igen jelentős közéleti tényezőkkel élükön, azt hangoztatták, hogy a Kárpátalja idegenforgalmi ügyeinek intézése tekintetében Kárpátalja önálló autonómiájánál fogva, a vezetőszeret őket illeti, helyesebben őket fogja megilletni.

Az idegenforgalmi kérdésekkel kapcsolatos hatásköröknek, úgy a Felvidéken, mint a Kárpátalján való problematikussá válása arra készítette hivatalunkat, hogy még a kora tavasszal jelentést tegyen felettes hatóságának erről, illetve egy oly önkormányzati rendelet kibocsátását kérje, ami a Felvidéken és a Kárpátalján való mindennemű Idegenforgalmi kezdeményezésnek az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalba való bejelentését teszi mindenkire kötelezővé a célból, hogy hivatalunk ez összes teendőkről és az összes alapítási szándékokról egyaránt tudomással bírjon és ilymódon a visszatért területek idegenforgalmi életének fel-fokozása érdekében, a legmegfelelőbb idegenforgalmi politika gyakorlására tessen felettes hatósága útján, az összkormányzatnak javaslatot.

Sajnos ez a rendelkezés mindezt ideig nem jelent meg.

A viszonyok ilyen helyzete folytán az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal működése időbelileg két részre osztható. Egyik rész báró Perényi Zsigmond Önegyméltóságának, a Kárpátalja kormányzói biztosává való kinevezéséig terjed, amely időpontig a Kárpátalja idegenforgalmi kérdéseinek hatásköri illetékessége tisztázva nem volt. A második rész a Kárpátalja kormányzói biztosának kinevezése utánra esik, amikor az idegenforgalommal kapcsolatos összes tárgyalásainkat a Kormányzói Biztos úrral, ill., a kormányzói biztossággal karöltve folytattuk.

Tisztelttel jelentjük, hogy az ungvári kormányzói biztosság létesítéséig terjedő időtartam alatt az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a Felvidéktől eltekintve, a Kárpátalja idegenforgalmának fejlesztése érdekében a következőket tette:

A/ A Csonka-Magyarország közönségével való megismertetés céljából megíratta az Idegenforgalmi Újságírók Szindikátusával a „Csallóköztől a Kárpátaljáig című útikalauzt, amelyet a m.kir. Kereskedelem- és Közlekedésügyi Miniszter úr vezetett be előszóval és amelynek előállítási költségeit hivatalunk fedezte /P 3.000.-/.

B/ A „Magyar Felvidék és Kárpátalja” címen hivatalunk gondosan szerkesztett kis prospektust adott ki, amelyben pontosan feldolgozta a Kárpátalja összes idegenforgalmi értékeit és amelyben egyidejűleg felvidéki és kárpátaljai hotelkalauzt tett közzé.

C/ Az ORSZÁGJÁRÁS című lap külön-mellékletet adott ki a felvidéki idegenforgalmi helyekről. Hivatalunk, a szaklappal kötött megállapodás értelmében, gondoskodott arról, hogy hivatalunk költségére ez a könnyedén megírt kalauz 10.000 példányban kerüljön a magyar idegenforgalmi szerveken és utazási irodákon keresztül a közönség kezeihez.

D/ A felvidéki, illetve a kárpátaljai „Az Utas Könyve”-t, mely az Országos Magyar Vendégforgalmi Szövetség szerkesztésében jelent meg - hivatalunk minden vonatkozásban a legnagyobb előzékenységgel támogatta és azokat megjelenésük után minden illetékes idegenforgalmi szervnek a figyelmébe ajánlotta.

E/ A Kárpátaljával kapcsolatban megjelent, fentiekben ismertetett prospektusainkat egyidejűleg a külföldön működő idegenforgalmi szervezeteinknek is megküldöttük azzal a felhívással, hogy a visszatért Felvidékről és Kárpátaljáról, azok alapján, a sajtóban közleményeket helyezzenek el, a rádióban előadásokat tartsanak és az illetékes utazási irodák számára tájékoztató körleveleket bocsássanak ki.

F/ A megfelelő anyagi eszközök biztosítása után, hivatalunk azonnal intézkedett atekintetben is, hogy a visszatért Felvidék és Kárpátalja ismertetése ügyében kiadott magyar nyelvű prospektus német, francia és angol nyelven is megjelenjék.

G/ A Magyar Turista Egyesülettel karöltve, hivatalunk adta ki az első színes útjelzésű turista-térképet, amelyet a magyar közönség rendkívüli örömmel fogadott. Hivatalunk ezeket a turista-térképeket egyidejűleg különben az összes budapesti nagyobb pályaudvarokon is kifüggesztette és a térképen szereplő szebb vidékeket és városokat fényképen is bemutatja a térképeken.

H/ A Kárpátalja propagandája érdekében művészi plakátot készítettünk, amelyet ugy a fővárosban, mint az ország nagyobb vidéki városaiban is kiragasztatott hivatalunk.

I/ A magyar sajtóval és rádióval állandó érintkezést tartott fenn hivatalunk abból a célból, hogy a Felvidék és különösen a Kárpátalja idegenforgalmi értékeire felhívja a magyar közönség figyelmét.

J/ Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a vidéki városok idegenforgalmi hivatalainak vezetői számára – saját költségére – körutazást rendezett a Felvidéken és a Kárpátalján abból a célból, hogy az idegenforgalmi propaganda szempontjából ezek a rendkívüli fontossággal bíró szakférfiak a visszatért Kárpátalját minden vonatkozásában megismerjék és a felvilágosításért hozzájuk forduló magyar közönséget a különböző vidéki városokból szakszerűen a Kárpátaljára terelhessék.

K/ Hasonlóképpen hivatalunk saját költségére felvidéki és kárpátaljai körútra hívta meg a vizsgát tett magyar idegenvezetők legkitűnőbbjeit és több napos tanulmányúton mutatta be nekik az idegenforgalmi látnivalókat, amely körútnak a Kárpátalja látogatottsága szempontjából, mint ezt a későbbiek igazolták, szintén igen nagy jelentősége volt.

L/ Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal karöltve az Idegenforgalmi propaganda Munkaközösséggel, valamint a Külügyminisztérium sajtóosztályával számos külföldi újságíró, publicistát, író utaztatott végig a Felvidéken és a Kárpátalján, akik között szerepeltek igen nagy számban lengyelek, németek, továbbá angolok, finnek, amerikaiak, stb.

M/ A Magyarországi Ruszinszkoí Szervezetnek a Kárpátalján való utazását hivatalunk anyagilag is elősegítette, továbbá az egyesületnek az általa kifejtendő propaganda céljára 1.000. – P-t utalt ki.

N/ Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal még a kora tavasszal kidolgozta a legapróbb részletekig annak a Budapesten felállítandó idegenforgalmi propaganda irodának a tervét, amelyet a magyar vidéknek a fővárosban való propagálása céljából a saját költségén kívánt létesíteni és amelyben a Kárpátalja is nagyszabású díjmentes propagandához jutott volna, ha hivatalunknak ez az előterjesztése felettes hatósága részéről jóváhagyást nyert volna, ami azonban az anyagokra való tekintettel, sajnos nem volt lehetséges.

O/ Hivatalunk kezdeményezésére alakult meg a Baross Egyesült Női Tábor idegenforgalmi mozgalma, amely a „magyar asszony a magyar vidékért” jelszóval közel 1.000 résztvevővel, hivatalunk vezetőjének megnyitó előadásával bontott zászlót és igen nagy mértékben járult hozzá, hogy a magyar hölgyek rábeszélésére a magyar családok a Kárpátalja felé vették ezen a nyáron útjukat.

P/ A Baross Női Tábor a Baross Szövetségben minden héten felvilágosító szolgálatot tartott a nagy nyilvánosság számára, amely felvilágosító szolgálat céljára szakreferenst hivatalunk bocsátott rendelkezésre, valamint az első tanulmányutak megtétele céljából a Baross Női Tábor kiküldöttjeit hivatalunk látta vendégül egy a Kárpátaljára rendezett körúton.

R/ Hivatalaink összes előadóit többször végigutaztatta a Felvidéken és a Kárpátalján, hogy valamennyien kellő tájékozottsággal rendelkezzenek az ottani, idegenforgalmi kérdésekben.

S/ Lépéseket tettünk az illetékes helyeken atekintetben, hogy a m.kir. Államvasutak tarifája a Kárpátalja meglátogatása céljából, a nagy távolságra való tekintettel, lényegesen leszállíttassék, ami még idejekorán meg is történt.

T/ Itt kell megemlítenünk hivatalunk azon kezdeményezését, amely szerint mindenki a fizetés szabadsága alkalmából, egyszer egy évben 50 százalékos jegy váltására kap jogot, ami természetesen a Kárpátalja felé bír a legnagyobb jelentőséggel.

3/ Mindezek az egyenként talán kisebb jelentőségű, - összességükben azonban igen nagy horderejű propaganda-ténykedések, nagy mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy a Csonkakország figyelme mind nagyobb mértékben terelődött még a Felvidéknél is intenzívebben, kifejezetten a Kárpátalja felé;

Éppen erre való tekintettel az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal szükségesnek tartotta azt, hogy a fentiekén túlmenőleg még az alábbi, hatásukban az előzőknél lényegesen nagyobb erejű intézkedéseket tegye:

a/ Elősegítette és minden módon támogatta a május 8-án megnyíló Budapesti Nemzetközi Vásáron a Kárpátalja idegenforgalmi propagandáját, ami tekintettel arra, hogy a Budapesti Nemzetközi Vásár közel egy millió látogatást kapott, óriási lendületet adott egyszerre a Kárpátalja iránti érdeklődésnek annál is inkább, mert a vásár szerencsés időpontjánál fogva, ennek az eseménynek az időszaka, az, amikor a nyaralás iránti érdeklődés, is megkezdődött.

b/ Hasonlóképpen átérzve a Kárpátalján az idegenforgalomnak különleges jelentőségét, az O.M. Idegenforgalmi Hivatalnak régebbi határtisztjét: vitéz Stadler István ny. huszárcapitány urat, Munkács székhellyel a Kárpátaljára delegálta azért, hogy mint összekötő hivatalunk és a Kárpátalja között, állandóan jelentse számunkra mindazokat az idegenforgalmi megfigyeléseket, amelyek a Kárpátalja Idegenforgalmának fejlesztése szempontjából jelentősek.

c/ Megszervezte ez Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal továbbá Munkács mellett, ahol vitéz Stadler István ma is székel, Ungváron és Volócon az ott nagy számban megforduló turisták utbaigazítása, felvilágosítása és elhelyezése céljából, idegenforgalmi kirendeltségeit és ezen túlmenőleg Munkácsnak és Rahónak is ajánlatot tettünk, hogy ezeken a helyeken is az ungvári példához hasonlóan hajlandók vagyunk idegenforgalmi irodákat felállítani. Az „ungvári példa” alatt az értendő, hogy az irodákat hivatalunk saját költségén létesíti, és tartja azokat három hónapig üzemben, annak letelte után azonban az illető város, illetve község köteles az idegenforgalmi irodát gondozásába venni.

d/ A Magyar Turista Egyesület hivatalunk közreműködésével 18 kárpátaljai menedékházat kapott meg a katonai közigazgatástól és amelyeket hivatalunk javaslatára, hagyott jóvá a kárpátaljai Kormányzói Biztos ur Önagyméltósága. tulajdonjogilag is.

e/ E kárpátaljai menedékházak állagára és javítására vonatkozólag hivatalunk a Magyar Turista Egyesülettel karöltve, költségvetéssel kombinált felvételi

jegyzőkönyvet dolgozott ki, amely e menedékházak további sorsa szempontjából döntő jelentőséggel bírt. Ennek alapján ugyanis a legfontosabb menedékházak kijavítása céljából 34.000.- P költség állapított meg, amelyből hivatalunk magára vállalt 10.000 P-t az esetben, ha a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium még a hiányzó 24.000.- P-t rendelkezésre bocsátja a menedékházak tatarozása céljából. Ez meg is történt.

f/ Hangoztatjuk, hogy a menedékházak teljes tatarozásához szükséges összeg még további 60.000.- P-re rúgna, mert hivatalunk a fenti megoldással, csak a legfontosabb és a legsürgősebb kérdéseket rendezhette a szűkös anyagi helyzet miatt.

g/ További rendkívüli jelentőséggel bíró intézkedése hivatalunknak, hogy 20.000.- P költség keretében Volócon egy oly idegenforgalmi és népművészeti ház felépítését kezdte meg, amely hat szobával és 12 ágygal, valamint egy megfelelő idegenforgalmi irodával Volóc idegenforgalmának központja lesz, illetve erről a helyről lesznek beszervezhetőek Volóc és a környéki falvak idegenforgalmi és magán elszállásolási lehetőségei, valamint ezen tulmenőleg a környék háziipari termelésének értékesítése is.

h/ Hivatalunk a Háziipari Központtal kötött megállapodás alapján, egy hasonló célú népművészeti és idegenforgalmi ház létesítését tervezi Rahón is, amely a legközelebbi jövőben szintén megvalósításra kerül.

i/ Hasonlóképpen hivatalunk – saját költségére – sí-ugrásancót épített Volócon, hogy Kárpátalja sí-életének ezen a kitűnő helyen síközpontot adjon.

j/ Mínt hogy a Temnatik nevű hegy alkalmas a legjobbban Volóc környékén a községbe való lesiklásra, ez a hegy azonban különböző farönkökkel van tele, amelyekről megtisztítandók, – hivatalunk e célra – saját költségére – ugyancsak 1.500.- P segélyt állított be, mert tisztában van azzal, hogy a Kárpátalján az idegenforgalom szempontjából, különösen télen, elsősorban a sísportolók jönnek tekintetbe.

4/ Tisztelettel jelentjük továbbá, hogy mindezen intézkedésekkel egyidejűleg neveztetett ki báró Perényi Zsigmond ur Öngyméltósága a Kárpátalja kormányzói biztosává, amely alkalomból hivatalunk 69 szám alatt július 8 -án üdvözölte a Kormányzói Biztos urat és egyidejűleg kérte, hogy a Kárpátalja idegenforgalmi kérdéseinek megbeszélése céljából a Kormányzói Biztos ur Ungváron hivatalunk vezetőjét fogadni szíveskedjék.

A Kormányzói Biztos ur július 15-én közölte hivatalunk vezetőjével, hogy július 22-én az idegenforgalmi kérdések megbeszélése céljából személyesen tud rendelkezésre állni.

Hivatalunk vezetője vitéz Stadler István, Bangha Géza és dr. Peitler Gyula a Magyar Turista Egyesület főtitkára kíséretében kereste fel a Kormányzói Biztos urat és neki a jelen sorkhoz csatolt 3461. számú Aide Memoire-t adta át a Kárpátalja legfontosabb idegenforgalmi kérdéseiről, amelyeket a Kormányzói Biztos úr Öngyméltósága hivatalunk vezetőjével pontonként letárgyalt és azokat további

megvalósítás céljából. dr. Chikán Béla urnák, a Kárpátalja szociális tanácsadójának adta ki.

5/ Ezt követőleg hivatalunk vezetője összeírta mindazokat az alapítási szándékokat, amelyek idegenforgalmi szempontból a Kárpátaljával kapcsolatban Magyarországon fennállottak és azokat 3357. szám alatt július 26-án a Miniszterelnök ur Önagyméltóságának és jul. 28-án a Kormányzói Biztos ur Önagyméltóságának soron kívül megküldötte.

Ezen felterjesztésünket másolatban szintén csatoljuk azzal a megjegyzéssel, hogy a július 26-án fennálló szándékok, a német–lengyel háború kitörése, illetve a lengyelekre való szerencsétlen befejezése után, nagyobbára eliminálódtak, illetve azokat egy békeesebb időpontig elhalasztottaknak kell tekintenünk.

6/ Tisztelettel jelentjük továbbá, hogy hivatalunk a Kárpátalja idegenforgalmi iparainak megrendszabályozása céljából egyrészt átirattal fordult a m.kir. Árelrendező Kormánybiztossághoz acélból, hogy a látogató közönség az alkalmi konjunkktúra folytán, tulságosan kihasználható ne legyen, másrészt pedig felterjesztést intézett felettes hatóságához és a m.kir. Belügyminisztériumhoz, hogy a szállodai ipari üzemek a tisztaság, a rend, stb. szempontból repülőbizottságok útján sürgősen felülvizsgáltassanak.

Mily intézkedések szükségesek a Kárpátalján ahhoz, hogy az 1939/40. év telén az ország téli sportokat űző közönsége a Kárpátalján sportolhasson, főként sielhessen és ezáltal a Kárpátalja lakosságának a tél folyamán kerestet biztosithasson?

Hogy erre felelhessünk, tudnunk kell a következőket:

- 1/ A Kárpátaljára utazó közönség zöme Budapestről indul, illetőleg Budapesten át utazik Kárpátaljára.
- 2/ Az útvonal, amelyen végighalad a Kárpátalja hegyeire, illetve hegyei közzé, oly hosszú, hogy ahhoz legalább 6-10 órai utazásra van szükség a vonaton. Ebből az következik, hogy a Kárpátaljára induló utas az alábbi városok valamelyikében kénytelen az éjszakát eltölteni. És pedig vagy Ungváron /Budapesttől 6 és 1/2 óra az út/, vagy Munkácson /Budapesttől 7 óra az út/, vagy Huszton /Budapesttől 7 és 3/4 óra az út/, vagy Rahón /Budapesttől 11 óra az út/.
- 3/ A sportoló közönség csak az éjszakázás után, másnap korán reggel kezheti meg a hegyekről si-turáját, amelynek folyamán három lehetőség áll előtte a következő éjszaka eltöltése tekintetében:
 - a/ vagy visszatér ugyanarra a helyre, ahol az előző éjjel aludt,
 - b/ vagy pedig a hegyeken lévő - később említendő- menedékházakban éjszakázik, vagy pedig:

- c/ részben az OMVESZ által nyilvántartott, részben az OMIH és az ungvári Kormányzói Biztosság vezetése mellett megszervezett parasztházakban /vendéglátó házak/ tölti az éjszakát, mint fizető vendég.
- 4/ Tudnunk kell azt, hogy milyen igényű közönség az, amely a Kárpátaljára utazik a tél folyamán és ott mit remél. A következő utas-kategóriák indulhatnak a Kárpátaljára:
- a/ A si-sportot kedvelő turisták. Ezek a si-sport társadalmának minden rétegét felölelik. Számuk mintegy 15-20.000-re tehető. Ezenkívül igen nagy számban vannak a férfiak mellett nők is.
 - b/ Szóbajöhetnek továbbá a pihenésre, üdülésre szorulóknak, akik sport nélkül csak havat akarnak látni és hegyi levegőt szívni. Ez a kategória is felöleli a társadalom minden rétegét, azonban ezeknek az utazása rendszerint a karácsonyi ünnepek és a Vízkereszt közötti időre szokott esni. Ezt a kategóriát rendkívüli mértékben vonza a Kékes, a Gallytető, valamint a mátrai üdülőházak nagy kényelme és aránylagos közelsége. Ennek a kategóriának a Kárpátaljára való utazása tehát - mivel sport-szenvedély nem fűti őket - kevésbé jelentős, mint az előző kategóriáké.
 - c/ Számbavehető utas-kategóriák lehetnének még a különböző vadásztársaságok kirándulásai, amennyiben azok számára a vadászati lehetőségek könnyen hozzáférhetővé lesznek téve.
- 5/ Mindabból az következik tehát, hogy a Kárpátalja téli idegenforgalmának biztosítása szempontjából a legnagyobb fontossággal a si-sport bír. Vizsgáljuk meg ezért, hogy a Kárpátalján ezidőszerint a si-sportolók számára milyen lehetőségek állnak fenn, egyrészt a si-sport üzése céljából, másrészt pedig az éjszakai elhelyezkedés tekintetében.
- 6/ Az Ungváron székelő Kárpátaljai Kormányzói Biztosság szakértői véleménye szerint, a kárpátaljai si-terepet osztályozás szempontjából három völgyet /Ung, Latorca és Tiszavölgye/ különböztet meg, mint olyan terpeket, amelyek a Kárpátalján a sielésre a legalkalmasabbak. Ezek a si-terepet a következők:
- I. Ung-völgye:
- 1/ Ung-völgyében a 670 m. magas Pliska, mely könnyű si-terepnek számít és ahol a hó-viszonyok rendszerint jók. Az alább következő helyekről közelíthető meg egy napos túra keretében:
 - a/ Ungvár-város. Lakás a Bercsényi, Korona és Kárpátia szállodákban, továbbá magánlakásokban. Összes hotelek rosszak
 - b/ Pliskai turista menedékház, 20 férőhellyel, csak szombat és vasárnap van nyitva. Csak kis igényű vérbeli turista számára ajánlható.
 - c/ Nevicke község 40-50 vendéglátó magánházzal,
 - d/ Okemence község 50 vendéglátó magánházzal,
 - e/ Perecseny község 100 vendéglátó magánházzal,

- f/ Kapuszőg község 25 vendéglátó magánházzal.
- 2/ Ung-völgyének második fontos si-terepe az 1021 m. magasan fekvő Jávornik, amely nagy si-turaterp. Elszállásolás:
- a/ Jávornik turlota-menedákházban, 910 m. magasságban, kb. 40 férőhellyel három kis szobában és két nagyobb szobában.
- b/ Vendéglátó gazdák találhatók Nagy- és Kis-Bereznán.
- 3/ Az Ung-völgyének harmadik si-terepei Fenyvesvölgy és Hajasd községek körüli terepek.
- a/ A fenyvesvölgyi si-terep a nehezebbek közzé tartozik 150 férőhelyes elszállásolás a fenyvesvölgyi szanatóriumban és részben az ott található fadarabokban.
- b/ A hajadi si-terep a közepesek közé tartozik. Elszállásolás az u.n. „szövetkezeti szállodában, amely ezidőztartásig üres és rendkívül hiányosan van berendezve. 35-40 férőhely biztosítható”.
- 4/ Az Ung-völgyének további fontos, de igen nehéz si-terepe az Uzsocközség környéki si-terepek, ahol a 80 férőhelyes Sport-szálló áll rendelkezésre.
- 5/ Az Ung-völgyéhez számít még a 970 m magasan fekvő Antalóc község környéke, amely Ungvárról kisvasúttal közelíthető meg és ahol 40 férőhely a vendéglátó házakban található. A környéken könnyű síterep és a községben síkészítő háziiparos is található.
- 6/ A rónahavasi síterep 1350 m, magasan fekszik. A menedékháza kb, 40 férőhely biztosítható.

II. Latorca völgye /Vicsa-patak völgye/:

A Latorca völgyének si szempontból különös jelensége van, egyrészt azért, mert idetartoznak a legkitűnőbb Volóc-környéki terepek /Pláji, Stoj és Temnatik/, másrészt pedig azért, mert ez a völgy az u.n. „lembergi fővonal”-on fekszik és így Budapesttel közvetlen vasúti összeköttetésben áll.

1/ Volócon magánházakban 200 férőhely biztosítható. /Az üresen álló polgári iskola igénybevétele esetén további 60-80 férőhellyel több/.

2/ Munkácson /Volóctól 56 km./ a Csillag-szállóban megfelelő férőhelyek állnak rendelkezésre. A hotel tiszta. Magánházakban további 400 férőhely biztosítható.

3/ Szolyva könnyű terep, 40 férőhely vendéglátó magánházakban,

4/ Kis-Szolyva 923 m magasan fekszik az Árpádvezér-menedékház. Átalakítás alatt, télen már használható lesz. 30 férőhely biztosítható.

5/ A Pláji menedékház 1140 m magasan Volóc felett fekszik. Két teremben 30 férőhely van. Mivel síterepe kitűnő,- forgalma igen nagy lenne, de csak kis igényű turisták számára alkalmas,

6/ Latorca-völgyéhez számít még Ökörmező, ahol a Debrecen és Hangyaszállókban összesen 20 ember helyezhető el. Magánházakban még további 30 férőhely biztosítható.

7/ Itt említjük meg, de a Talabor-völgyéből közelíthető meg a Szinevéri tengerszem-menedékház 990 m. magasságban. Körülbelül 16-20 ágy felszerelése folyamatban. A tengerszem idegenforgalmi látványosság.

III. Tiszavölgye:

A Tiszavölgye siszempontból a nehéz terepek közzé számít. A központ?

1/ Rahó, ahol a Budapest-szállodában 30 szobában cca 60 férőhely biztosítható. Megközelíthető még:

2/ Tiszabogdány, magánházakban 20 férőhely biztosítható.

3/ Tiszaborkuton magánházakban 50 férőhely biztosítható

4/ Kőrösmező a könnyű sí-terek közzé tartozik. 200 férőhely biztosítható. Megjegyzendő, hogy ezt a völgyet a csehek is rendkívüli mértékben látogatták és a környék lakossága /huculok/ megfelelően van berendezve és kitanítva a vendéglátásra.

5/ Rahó felett fekszik a Dumen havasi menedékház 1391m magasságban. Tatarozása csak részben hajtott végre. Ehhez az OMIH 1.000 P segínyt folyósított.

6/ Kőrösmező felett fekszik a Dragobráti menedékház 1.400 m magasságban, a legkitűnőbb sí-terek központjában. Rendbehozására az OMIH 3.000 P segínyt nyújtott.

7/ Tiszaborkut felett találjuk a Mencsul menedékházat 1.103 m magasan és a

8/ Sztényák menedékházat 1.280 m. magasan. Mindkettő primitív, csak kis igényű turisták számára.

9/ Ideszámít a Taracvölgyi kisvasút mellett fekvő, megkezdett emeletes turistaház körül elterülő sítérp. Ez az úgynevezett Turbacil menedékház 900 m magasan. Befejezéséhez pénz kell.

10/ Tiszabogdány község felett van a hoverlai sítérp, 1.400 m magasan fekvő menedékházzal, amelynek kibővítésire az OMIH adott segínyt. 50 látogató részére hálóhely, és 100 ember részére ellátás biztosítható itt.

11/ További menedékházak még:

a/ a Balzatul vízfogógáti menedékház 30 kis igényű férőhellyel,

b/ a Vertopa navai menedékház 1500 m magasan,

e/ a Mezőpötöki menedékház 1550 m magasan,

d/ a Pop Iván menedékház 1530 m magasan,

e/ a Kvasni vízfogógát menedékház 803 m magasan 48 férőhellyel.

f/a Pop Iván alatti Vasek menedékház 1600m magasságban a Terebesfehérpatak határában van, 60 férőhellyel. Tulajdonosa egy elmenekült cseh korcsmáros.

g/ A Mencsul havason Tiszaborkuttól 15 km-nyire fekszik a Merka-féle turistaszálló. Tulajdonosa csen. Elhanyagolt ház.

7/ Fentiekből megállapítható, hogy a Kárpátalján ezidőszerint a következő férőhelyek állnak rendelkezésre:

Ungváron, Munkácson a szállodákban 250 férőhely

A hegyekben lévő községekben vendéglátó házakban kb. 1.500, a fentiekben felsorolt 18 menedékházban, valamint a három magánkézben lévő turistaházban kb. 400 férőhely biztosítható

8./ Ha azonban tudjuk azt, hogy a magyar sielő közönség rendkívüli mértékben el van kényeztetve egyrészt azért, mert Budapesthez egészen közel nemcsak a Svábhegyen, János-hegyen és Mátrában, Börzsönyben valamint Bakonyban található sítérp, hanem másrészt igen olcsó pénzzel közelíthette meg a közönség az olcsó német vasúti tarifa miatt Semmeringet és az egyéb osztrák síterepeket, ahol régi és olcsó vendéglátóipari berendezések állnak rendelkezésre, központi fűtéses, hideg-meleg vízzel ellátott szállodákkal, ennél fogva aggályosnak tartjuk azt, hogy ugyanez a nagyrészt elkényeztetett közönség miként fog megelégedni a kárpátaljai, sokszor bizony igen primitív ellátási viszonyokkal.

9/ Éppen ezért rendkívül fontosnak és sürgősnek tartjuk, hogy még a tél beállta előtt, mintegy 500.000 P-s hitelkeret biztosítása mellett, az elszállásolási viszonyok feljavítása szempontjából az alábbi intézkedések történjenek:

A/ városi hotelek bővítése és javítása ügyében:

1/ Rózsnyón három lehetőség is kínálkozik:

a/ ráépíteni a Stiglicre egy emeletet,

b/ az u.n. Rákóczi-pénzverdét szállodává átalakítani.

c/ megszerezni a csehek által épített új Járás bírósági épületet és szállodává átépíteni.

E célból mintegy 100.000 P. irányzandó!

2/ Ungváron az összes szállodák rosszak, és állandó a panasz emiatt, Ungváron két lehetőség kínálkozik a szállóda-kérdés olcsó és sürgős megoldására:

a/ vagy a kormányzósági épület által rendelkezésre bocsátható üres szobák /150-200 szoba/ alakítandók át szállodai szobákká, vagy pedig:

b/ a használaton kívüli vármegye –ház

Erre a célra 300 000 P-re volna szükség!

3/ Munkácson, bár a Csillagszálló megfelelő, de mivel a magánházak zöme zsidó kezekben van, helyes lenne a használaton kívüli vármegye-házat szállodává átalakítani. Ez kb. 100,000 pengő keretében megvalósítható

4/ Rahón: A Fővárosi Segítő Alap kezelésében lévő Budapest-szálló kis befogadóképességű. Sajnos egy „sofort”-programm keretén belül itt gyors segítségre, magánlakásokon kívül, más lehetőség nincsen. Szobajöhetnének az Erdőigazgatóság tulajdonában lévő vadászházak a Tisza-völgyében, amelyeknek használata azonban a vadászati lehetőségek miatt, előreláthatólag korlátozott.

B/ Magánlakások ügye

Mínthogy nyilvánvaló, hogy a városi szállodáknak a fenti módon való használhatóvá tétele mellett a magánlakások még mindig nélkülözhetetlenek lesznek, egyrészt a fentemlített városokban, másrészt pedig a síterepeken fekvő

községekben, éppen ezért kívánatos, hogy ezekben az u.n vendéglátóházakban lévő mintegy 2200 elszállásolási lehetőség a szolid polgári igényeknek megfelelően biztosíttassék. Ezt azonban a vendéglátó gazdák /ruszin parasztok/ a saját anyagi erejükből megvalósítani nem tudják, de ezenkívül fogalmuk sincsen arról, hogy az odaérkező közönség milyen kényelemre vágyik. A Kárpátaljai Kormányzói Biztosság hajlandó e célból az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatallal karöltve, az OMIH javaslata alapján; egy oly akciót folyamatba helyezni, amely 30 000 P felhasználásával ezt a 2200 férőhelyet lepedővel, matracal, mosdótálakkal, pokróccal szerelné fel, valamint rovarmentesség szempontjából ellenőrizné. Számos helyen a fűtési viszonyok is rendezendők.

C/ Siterepeken fekvő menedékházak ügye:

A sí-terepeken fekvő menedékházak - mint már a fentiekben ismertettük - nagyobbára olyan állapotban vannak, hogy csak primitív igényeket elégítenek ki, eltekintve attól, hogy mindössze 350-400 férőhelyet biztosítanak. A Magyar Turista Egyesület és a Si Szövetség együttes jelentése szerint, a Magyar Turista Egyesület tulajdonában lévő 18 menedékház a polgári igényeknek is megfelelő nivóra volna hozható, valamint a három magánkézben lévő turistaszálló is átvehető és ugyancsak a polgári igényeknek megfelelően volna átalakítható e célra 150.000 P segély folyósíthatnák.

10/ Mindezeket összefoglalva megállapíthatjuk tehát, hogy a Kárpátalján ezpdőszerint a rendelkezésre álló férőhelyek száma nem csekély és azokkal a magyar turistaigények lebonyolíthatók volnának ugyan szám szerint, de nem a felmerül magasabb rendű igények szerint. Éppen ezért megállapítjuk azt is, hogy a Kárpátalja az 1939/40. évi téli szezont illetően csak kispolgári igényekre is valamelyes módon csupán akkor készülhet fel a jelenlegi primitív igényeknél megfelelőbben, ha erre a célra, mintegy 500.000 P segély-jellegű támogatás folyósíttatik.

11/ A si-terepék karbanhozatalának költségei:

Hangoztatnunk kell azonban, hogy a Kárpátalja a sielésre nem áll készen, hanem etekintetben ott még számos és sok költséggel járó tennivaló van. A Magyar Si Szövetség szerint ezek a tennivalók a következők:

a/ Ahol a si-terepék, a hegyi legelők és az alacsonyabb zónák között erdő-övezetekkel vannak elválasztva, ott az erdők megnyitása útján lesikló-pályákat kell létesíteni. Ilyenekre szükség van a legfontosabb si-gócponatok körül:

Volócon,

Rahón,

Tiszaborkuton és

Körösmezőn;

b/ A si-utakat és a lesikló-utakat jelezni kell, mert a sielők a nagy hótengerben eltévedhetnek, különösen ködben. A jelzések három méter hosszú fenyőfa karókkal történnek, hellyel-közel irányító jelzéssel és táblával. A karók költsége, leásassal együtt karónként 1.- P. A jelzés a következő vidékeken végzendő el:

- 1/ Stoj és környékén.....5.000 karó
- 2/ Svidovec és környékén.....5.000
- 3/ Hoverlán és környékén 5.000
- 4/ Rónahavason és környékén 3.000

összesen 18.000 karó

összesen 18.000. - P költséggel.

c/ A si-sporthoz feltétlen hozzátartoznak a kis- és közép si-ugrósáncok létesítése. Volócon az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal által létesítendő nagy si-ugrósánc mellett szükség van egy u.n. "Tanuló-sánc"-ra is. Ennek költsége további 4 000.-P.

d/ Rahón szintén létesítendő si-ugrósánc kb. 6.000.- P költséggel.

e/ Megbízható hó- és személybiztonsági jelzésre is van szükség, mert a Kárpátalján vadállatok is vannak. Ennek költsége kb. 600. - P.

f/ Versenyek rendezendők Volócon:

1/ váltóbajnokságok és lesikló-versenyek, költsége: 3.000 P.

2/ futóbajnokság és siklóverseny, költse ge 3.000 P.

g/ Fontos volna, hogy nagyobb lesiklások után a hegyre való felmenetet szánal lehetne biztosítani. Ez esetben a szán a felmenő vasutat pótolná. A szán-forgalom megszervezésére legalább 1.000.- P állítandó be.

h/ Volócon föllállítandó volna az első si-edző-tábor. E célra 1.000.- P volna beállítandó.

Mint a fentiekből kitűnik, a Kárpátaljának a magyar si-sport számára való alkalmasabbá tételéhez tehát mintegy 60.000.- P segélyre van szükség.

12/ Olesó utazás a Kárpátaljára.

Tisztában kell lenni azzal, hogy a polgári középosztály kereseti viszonyaival arányban álló olesó közlekedés nélkül a Kárpátalja látogatottságát biztosítani nem lehet. E célból a következőkre van szükség:

a/ A Magyar Turista Egyesület tagjai számára a következőket kéri:

Eddig a MÁV vonalain a Turista Szövetség tagjai legalább 4 igazolványos turista együttes utazásakor, 100 km-en alul 33%-os, 100 km-en felül 50%-os díjmérséklést élveztek. Kárpátalja nagyobb idegenforgalma csak úgy képzelhető el, ha a továbbiakban már legalább 2 igazolványos turista /cserkész, levente, sielő/ együttes utazásakor 100 km-en alul 33 %-os, 100 km-en felül 50 %-os, 200 km-en felül 60 %-os és 300 km-en felül 75 %-os menetdíjmérséklést élvez. Ha a megközelítést az illetékes hatóságok megkönnyítik, - akkor állandó vándorforgalomra számíthat Kárpátalja, ez tehát a legfontosabb és legsürgősebb tennivaló!

b/ Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal a M.T.E.-kérelmén tulmenőleg azt javasolja, hogy a gyorsvonat III. osztályán a kárpátaljai si-zónába tartozó összes célállomásokra egységesen 10.- pengő állapíttassék meg oda- és vissza. Ha lehet, a si-lécekért külön pótdíj ne számíttassék fel, eddig sem volt.

A sí-zónából visszautazó turista bármely állomáson felszállhat a vonatra, hogy hazafelé induljon.

c/ Péntek éjszakától hétfő reggelig külön si-vonat szervezendő meg olyként, hogy a turisták a vonaton alhatnak menet és jövet, esetleg a szombattól vasárnapra terjedő éjjel is. E céltól a vonatok hálópályákkal szerelendők fel. E tekintetben a leg-megfelelőbb lenne igénybevenni a katonaság céljára állandó rendelkezésre álló és jelenleg használaton kívül lévő kórház-vonatokat. E célból az OMIH megfelelő lépéseket tett folyamatba a m.kir. Honvédelmi Minisztérium XII. ügyosztályán. A si-, illetve a kórházvonatok tarifája rendkívül mérsékelt lenne. Lehetőleg úgy volna megállapítandó, hogy a 10.- pengős oda szóló menetjegy mellett a három éjszakáért a turista mintegy 6.- pengős pótdíjat fizetne.

d/ Rendkívül fontos lenne, hogy ugyanúgy, mint a Budapest–Kárpátalja-visszonylatban kiadásra kerülő 10.- pengős jeggyel arányban álló kedvezményt nyújtanánk Szeged, Debrecen, valamint a fontosabb dunántúli városokból induló közönség számára is.

13./ Sitanfolyamok és si-iskolák működésének megkönnyítése.

A volt ausztriai sítéreknek egyik nagyon fontos előnye volt a kitűnő sioktatók rendelkezésre állása. Ezek a sioktatók nagyszabású társasutazásokat is rendeztek ezekre a sí-terepre és ennek az idegenforgalom fejlesztése szempontjából a jelentőségük túlnő az egyszerű sportoktatás keretein. Működésük megkönnyítése és részbeni anyagi támogatása fontos idegenforgalmi érdek. Ezzel kapcsolatban említjük meg, hogy amennyiben a magyar ifjúság már diák korában megszokja azt, hogy a Kárpátaljára sielni menjen, úgy ez olyan tradíciót fog biztosítani a következő nemzedék tekintetében, amely egy részt Magyarországnak kitűnő sielőket nevel, másrészt pedig a Kárpátaljának állandó magyar sívendégeket biztosít.

Hogyan biztosítható a kárpátaljai téli szezon sikere a leggyorsabban?

Tiszteletteljes véleményünk szerint amennyiben az anyagi eszközök rendelkezésre bocsáttatnak, ez főként helyes szervezés kérdése. Egy olyan kárpátaljai idegenforgalmi munkaközösséget kell alakítani, amelynek nem tanácskozó, hanem, dolgozó és pedig gyorsan dolgozó tagjai vannak és egymással harmonikus összeműködésben hajtják végre a fentiekben lefektetett programot.

Javaslatunk szerint a munkaközösség tagjai a következők lennének:

1/ Kárpátalja Kormányzói Biztosságának a kiküldöttje, illetőleg idegenforgalmi összekötője, hogy a hatósági támogatás mindenütt biztosítható legyen.

2/ Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal kiküldöttje.

3/ Az Országos Magyar Vendégforgalmi Szövetség kiküldöttje, aki az OMIH kiküldöttjével karöltve írja össze és ellenőrzi a magánlakásokban levő elszállásolási lehetőségeket és bocsátja rendelkezésre megfelelő kötelezettségek vállalása mellett a kiegészítő berendezési tárgyakat.

4/ A Magyar Turista Egyesület kiküldöttje a menedékházak karbahozatala szempontjából.

5/ A Si Szövetség kiküldöttje a situra utak jelzése és az utak rendezése, ellenőrzése céljából.

Meggyőződésünk, hogy amennyiben e munkaközösség megalakításával és felhatalmazásával egyidejűleg a menedékházak karbahozatalára 80. – 150.000 pengő, magánlakások összeírására és ellenőrzésére 30-50.000 pengő, továbbá legalább az ungvári rossz hotelviszony rendezése céljából 100.000 pengő beállítatik, vagyis összesen 250.000–300.000 pengő rendkívüli hitel rendelkezésre bocsátatik, ez esetben Kárpátalja téli idegenforgalmi szezonja már az 1939/40. év telén a várható idegenforgalomra felkészültnek tekinthető és pedig oly értelemben, hogy az idén történt investíciók már a következő tavaszi, nyári és az azt követő téli szezon szempontjából is újólag hasznosíthatók lesznek.

Magától értetődőleg a fentemlített munkaközösség gyorsütemű munkájával egyidejűleg kell megindulnia a kárpátaljai téli propagandának, valamint idejekorán kellene a m.kir. Államvasutaknak is közölnie azokat az utazási kedvezményeket, amelyeket a kárpátaljai szezonzon biztosítása érdekében voltunk bátrak javasolni ugyanezen előadmányunkban.

Budapest, 1939. október havában.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

- BRENZOVICS LÁSZLÓ: *Nemzetiségpolitika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944*. Ungvár, 2010, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség.
Magyar Nemzeti Levéltár – Miniszterelnökségi Levéltár, Nemzetiségi és kisebbségi osztály 1923–1944 – K28.